

izkopavanj v sami naselbini predstavila tudi lokacijo pripadajočih grobišč.

Namen našega prispevka je dopolniti dosedanja topografska opažanja. Dne 31. marca 2010 smo na parc. št. 140 in 141, k. o. Valična vas, opazili večjo kopasto strukturo ovalne oblike v tlorisu. Strukturo lahko z veliko verjetnostjo interpretiramo kot gomilo. »Gomila« je velika 25 x 30 m in se dviga okoli 5 m nad obstoječim travnikom jugozahodno od prazgodovinskega gradišča in do zdaj še ni bila predstavljena v strokovni literaturi. Če bi nadaljnje raziskave potrdile, da gre nedvoumno za gomilo, lahko pričakujemo, da je bilo nekoč gomilno grobišče tudi na južnem pobočju prazgodovinske naselbine, kot nam nakazuje analogije iz sočasnih najdišč z območja Dolenjske in podatek, da so našli v peskokopu južno od podružnične cerkve sv. Martina železno sulično ost, ki je tipičen grobni pridelek (glej VS 12, Valična vas, starejša železna doba, str. 84–85, sl. str. 108 (t. 2 : 1)).

Mitja Pergar

229

EŠD: 2500

Naselje: Velike Česnjice

Občina: Ivančna Gorica

Ime: Velike Česnjice – cerkev sv. Ane, stranski oltar

Področje: R

Obdobje: 1646

Konservatorsko-restavratorski poseg na levem stranskem oltarju Sv. Uršule
Mere oltarja: višina 310 cm, širina 220 cm, globina 45 cm.

V enoladijski cerkvi so postavljeni trije bogati oltarji. Glavni oltar in desni stranski sta iz obdobja baroka, iz druge polovice 18. stoletja. Levi stranski oltar je starejši, a je bil prvotno po vsej verjetnosti ob času nastanka glavni. Spada med tako imenovane zlate oltarje, nosi letnico nastanka 1646 in ga pripisujejo mojstru Juriju Skornusu. Bogato rezljano okrasje in angelske glavice čipkasto dopolnjujejo enostavno arhitekturo oltarja, ki jo sestavljajo spodnja predela, osrednji del z glavno nišo in atiko na prekladni plošči. V polkrožnih nišah so postavljeni svetniki in zavetniki. K oltarju spada lesen poslikan antependij, ki je prislonjen na čelno stran menze. Enostavno profiliran okvir obrobja poslikavo z bogato cvetlično ornamentiko. V kartuši na sredini je naslikan svojevrsten prizor Ana Samotretja in predstavlja deklico Marijo z materjo Ano, ki pestuje sveto dete.

Ob prenovah prostora so po navadi osvežili tudi

opremo, tako da je bil oltar deležen najmanj enega temeljitega posega. To je bilo leta 1900, ko je »renovator« T. Osole po svojem okusu in takratnih manirah obnovil oltarje v cerkvi in se s podpisom ovekovečil na hrbtni strani. Predelave na oltarju so bile vidne na vseh površinah, saj je sondiranje pokazalo, da so bile čez prvotne plasti nanese kredna podloga in drugotne obdelave površine s preslikavami, pozlatitvami in posrebitvami, ki se niso skladale s prvotno podobo. Leseni nosilec je imel hude poškodbe zaradi napada lesnih insektov, ki so poškodovali tudi površine s pozlato in polihromacijo. Plasti so ponekod odstopale in se luščile od podlage. Prav tako so bili zelo poškodovani kipi; sv. Peter je imel odlomljeno roko, od njegove knjige pa je komaj kaj ostalo. Tudi antependij je bil v slabem stanju, z veliko poškodb na lesnem nosilcu in na poslikavah.

Po demontaži in prevozu v restavratorski atelje so sledili odstranjevanje nečistoč, zaplinjevanje proti delovanju lesnih insektov in nato preventivni premaz arhitekture oltarja z insekticidi s hrbtni strani. Izvedeni sta bila mizarska sanacija arhitekture oltarja za povrnitev trdnosti in zamenjava propadlih delov. Za odstranjevanje drugotnih preslikav in premazov smo uporabili kemični in mehanski način, na nekaterih mestih pa smo si pomagali z uporabo vodne pare. Vso ohranjeno izvorno polihromacijo na arhitekturnih delih smo očistili in utrdili. Pokazali so se nežni dekorativni vzorci in vitice v naslikanih kartušah, ki niso običajne za oltarje iz tega obdobja. Tudi pod preslikavami na antependiju je bilo ohranjeno veliko prvotne poslikave. Na plastikah je bilo originalne polihromacije komaj toliko, da smo dobili podatke za rekonstrukcijo prvotnega videza. Zelo dolgotrajno je bilo globinsko utrjevanje lesa z raztopinami umetnih smol, saj je bilo stanje lesa kritično slabo. Veliko je bilo kitanja poškodb in luknjic, sledili so izdelava in domodelacija manjših manjkajočih delov, rekonstrukcija manjkajočih rezljanih delov iz lipovine, nato dopolnjevanje manjkajoče kredne podloge, izolacija dodane podloge, priprava površin za dopolnjevanje pozlate in posrebitve, izvedba pozlate in posrebitve, barvno usklajevanje, retuša ali rekonstrukcija polihromacije in lazur na srebru. S ponovno namestitvijo oltarja na lokaciji je bil poseg, ki ga je redno nadzorovala odgovorna konservatorka, končan.

Vodja posega: Nuška Dolenc Kambič, sodelavci v okviru RC: Nuša Saje, zunanji sodelavci: Nadja Podboj, Martin Klinc, restavratorstvo Kavčič.

Odgovorna konservatorka: Alenka Železnik, ZVKDS, OE Ljubljana.

Nuška Dolenc Kambič

Velike Češnjice, cerkev sv. Ane, levi stranski oltar, plastika sv. Pavla, stanje lesenega nosilca, med posegom (foto: N. Dolenc Kambič, 2009)

Velike Češnjice, cerkev sv. Ane, levi stranski oltar, stanje po posegu (foto: F. Kavčič, 2009)

230

EŠD: /

Naselje: Vernek

Občina: Litija

Ime: Vernek – grad Vernek

Področje: A

Obdobje: srednji vek, novi vek

Med analizo arheološkega potenciala na območju obdelave za projekt gradnje hidroelektrarn na srednji Savi smo s historično analizo in analizo lidarskih posnetkov na danes pogozdenem hribu nad naseljem Vernek (k. o. Hotič) prepoznali lokacijo, kjer je nekoč stal grad Vernek.

Grad Vernek je bil postavljen v prvi polovici 12. stoletja na skalnatem odrastku nad levim bregom Save. V tistem času naj bi varoval pomembno trgovsko pot, ki je vodila s Trojan skozi Vače do Save, kjer so blago nakladali na čolne. V letih 1154–1156 je omenjen vitez Wolvodus Verneški (Uoluoldus de Uernich), grad pa je izrecno omenjen šele leta 1250 kot castrum Werdenech. Leta 1250 je bil lastnik gradu oglejski patriarh Berthold, na gradu pa je bil sedež oglejskega vice-doma za patriarhovo posest na Kranjskem. Ob Mirni in Lihtenbergu sodi med redke gradove na vzhodnem Kranjskem, ki so še po drugi četrtini 13. stoletja realno ostali v rokah oglejskih patriarhov. Zaradi pomembne strateške lege nad Savo je grad leta 1258 v bojih z Oglejem zasedel in porušil Ulrik Spanheimski. Kasneje ga je moral po pogodbi, sklenjeni z oglejskim patriarhom Gregorjem de Montelongo, obnoviti in priskrbeti vse gradu pripadajoče podložnike. Ob tem je moral dovoliti, da se v njem ponovno naseli oglejska posadka, pri čemer pa se o dejanski izvedbi navajajo različni podatki (Smole 1982, Jakič 1997, Stopar 2000). Med letoma 1270 in 1276 je grad zasedel Otokar Češki, vendar pa je grad naprej ostal v oglejski lasti. Od leta 1335 so imeli Vernek v oglejskem fevdu grofje Ortenburški, na njem pa so živeli njihovi vazali Wernegkhi. V 16. (po Jakič 1997, 357) oziroma 17. stoletju (po Stopar 2000, 133) so pl. Wernegkhi razpadajoči grad in gosposčino prodali Graffenwegerjem. Kot omenja J. V. Valvasor, so ti iz njegovih ostankov zgradili grad Pogonik, nedaleč nizvodno na okljuku Save, kamor so se preselili že sredi 16. stoletja. Kot sočasnega lastnika navaja Valvasor Ernsta Friedricha Graffenwegerja (Valvasor 1679, III (XI), 649). Konec 17. stoletja so gosposčino kupili baroni Apfaltrerji, kot lastnina katerih se grad navaja tudi v 18. stoletju. Razvalina gradu se omenja še v abecednem seznamu graščin, gradov

in gradičev na Kranjskem leta 1854 (JAKIČ, I., 1977, Vsi slovenski gradovi: leksikon slovenske grajske zapuščine. – Ljubljana, 357: KOS, D., 1994, Med gradovi in mestom. Odnos Kranjskega, slovenještajerskega in koroškega plemstva do gradov in meščanskih naselij do začetka 15. stoletja. – Ljubljana, 43; SMOLE, M., 1982, Graščine na nekdanjem Kranjskem. – Ljubljana, 12, 40, 369, 522, 700-701; STOPAR, I., 2000, Grajske stavbe v osrednji Sloveniji – I. Dolenjska. Med Goričanami in Gamberkom. – Ljubljana, 132–133).

J. V. Valvasor omenja ruševine gradu dvakrat, v Topographia Ducatus Carniolae Modernaе iz leta 1679 in desetletje kasneje, leta 1689, še v Slavi vojvodine Kranjske (Die Ehre des Hertzogthums Crain). Za prepoznavanje lokacije gradu je pomemben predvsem historični zemljevid iz leta 1807, na katerem je kartirana reka Sava z najbližjo okolico pred ponovnimi regulacijami. Vir prinaša izris ruševin gradu, tukaj imenovanega Stari Grad. Le nekaj desetletij kasnejši franciscejski kataster (Franciscejski kataster za Kranjsko AS176; katastrska občina Hotič/Hottitsch) gradu ne omenja več, območje pa je imenovano Verneške njive (Vernegsknenive).

Detajlne informacije o arheološkem najdišču smo dobili z analizo lidarskih posnetkov oziroma digitalnega modela terena, izdelanega z lidarjem, na katerem je moč prepoznati vrsto antropogenih sprememb. Ugotovitve smo naknadno preverili in potrdili tudi s terenskimi obhodi. Prva in najizrazitejša je izravnava pravokotne oblike dimenzij 30 x 20 m na vrhu grebena, ki je bila na posnetku obdana z ostrim pozitivnim znakom. Zanj smo predvideli in kasneje tudi potrdili, da gre za ruševine zidu oziroma še stoječe ostanke zidu, ki v višino ponekod merijo tudi več kot 1 m. Tik za zidom se na vseh straneh začne strmina, ki se na treh straneh, na JV, JZ in SZ, nadaljuje do jarka z nasipom nekaj metrov niže. Prepoznana struktura skupne širine 6 do 8 m, globine do 2 m in skupne dolžine približno 150 m se na SV delu navezuje na sistem dveh globokih kolenčasto zalomljenih jarkov, ki sta območje gradu popolnoma ločila od grebena. Njune dimenzije so precej večje, saj meri notranji v dolžino 190 m, širino do 25 m in v globino do 6 m, medtem ko je zunanji dolg približno 150 m, širok do 20 m ter je globok do 4 m, a je pri tem treba pripomniti, da je bila osnova zanj naravna grapa, tako da dejanskega dela človeka po dosedanjih raziskavah ni moč oceniti. Tudi notranji jarek se na obeh straneh izteka v naravni grapi, ki obdajata greben.

Na jugovzhodni strmini smo prepoznali še iz-